УДК 339.7:336.71(477)

В. В. Рисін

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД КРИЗИ

У статті розглядаються питання забезпечення стабільності фінансового сектору та підвищення безпеки функціонування фінансових посередників на ринку. Метою дослідження є обґрунтування підходів до підвищення рівня безпеки інструментів, що функціонують на фінансовому ринку України, а також розроблення механізмів управління капіталом і ліквідністю банків, які дадуть змогу останнім стати стійкішими до поширення системних кризових явищ та, на випадок їх розвитку, своєчасно формувати запаси капіталу. Аргументовано підхід, котрий передбачає балансування можливостей для впровадження інноваційних фінансових інструментів із обмеженнями їх негативного впливу на інвесторів. Одним із основних чинників поширення кризових явищ у вітчизняному банківському секторі впродовж 2008—2015 рр. визначено взаємозалежність банківських установ, що проявлялася в наявності аналогічних портфелів активів і зобов'язань банків та кореляції балансів. З огляду на системний характер проблем українського банківського сектору та необхідність зниження ризиків його діяльності, запропоновано механізм антициклічних капітальних відрахувань, застосування якого сприятиме ефективнішому розподілу капіталу в системі та зменшенню негативного впливу банкрутств окремих установ. Такі відрахування повинні акумулюватись у державному стабілізаційному фонді, сплата внесків до котрого має бути обов'язковою для всіх банків. Метою діяльності такого фонду є пом'якшення наслідків кризових явищ для вкладників і акціонерів проблемних банків шляхом максимізації вартості активів останніх та забезпечення можливостей для якнайшвидшого повернення цих активів до продуктивного використання, особливо в разі продажу проблемного банку. Обґрунтовано переваги поєднання діяльності системи гарантування вкладів і стабілізаційного фонду, що полягають у зниженні операційних витрат, повнішому задоволенні вимог вкладників та кредиторів, розширенні спектра можливостей для оздоровлення банків.

Ключові слова: фінансовий сектор, фінансові інструменти, безпека, банки, стабілізаційний фонд.

Рис. 1. **Літ.** 26.

В. В. Рысин

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ФИНАНСОВОГО СЕКТОРА В ПЕРИОД КРИЗИСА

В статье рассматриваются вопросы обеспечения стабильности банковского сектора и повышения безопасности функционирования финансовых посредников на рынке. Целью исследования является обоснование подходов к повышению уровня безопасности инструментов, функционирующих на финансовом рынке Украины, а также разработка механизмов управления капиталом и ликвидностью банков, которые позволят последним стать более стойкими к расширению системных кризисных явлений и, в случае их развития, своевременно формировать запасы капитала. Аргументирован подход, который предполагает балансирование возможностей для внедрения инновационных финансовых инструментов с ограничениями их отрицательного влияния на инвесторов. Одним из основных факторов распространения кризисных явлений в отечественном банковском секторе в течение 2008—2015 гг. определена взаимозависимость банковских учреждений, проявившаяся в наличии аналогичных портфелей активов и обязательств банков и корреляции балансов. Ввиду системного характера проблем украинского банковского сектора и необходимости снижения рисков его деятельности, предложен механизм антициклических капитальных отчислений, применение которого будет способствовать более эф-

© Рисін В. В., 2016

фективному распределению капитала в системе и уменьшению негативного влияния банкротств отдельных учреждений. Такие отчисления должны аккумулироваться в государственном стабилизационном фонде, уплата взносов в который должна быть обязательной для всех банков. Целью деятельности такого фонда является смягчение последствий кризисных явлений для вкладчиков и акционеров проблемных банков путем максимизации стоимости активов последних и обеспечения возможностей для как можно более скорого возврата этих активов к продуктивному использованию, особенно в случае продажи проблемного банка. Обоснованы преимущества объединения деятельности системы гарантирования вкладов и стабилизационного фонда, которые заключаются в снижении операционных затрат, более полном удовлетворении требований вкладчиков и кредиторов, расширении спектра возможностей для оздоровления банков.

Ключевые слова: финансовый сектор, финансовые инструменты, безопасность, банки, стабилизационный фонд.

Vitalii Rysin

AREAS OF IMPROVING FINANCIAL SECTOR SECURITY IN A PERIOD OF CRISIS

The article deals with the issues of ensuring financial sector stability and increasing the security of financial intermediaries' operations in the market. The goal of research is to substantiate approaches to increasing the security of financial instruments in the Ukrainian financial market as well as designing bank capital and liquidity management mechanisms that will allow banks to be more resilient to systemic crises and, if they occur, form capital buffers in a timely manner. The article provides arguments in favor of the approach that involves balancing the opportunities for the introduction of innovative financial instruments and restrictions of their negative effect on investors. It is determined that one of the key factors that allowed the crisis to spread in the domestic banking sector in 2008-2015 is the interdependence of banks in Ukraine. This interdependence becomes apparent in the existence of the same portfolios of assets and liabilities and the correlation of balances. In view of the systemic nature of problems of the Ukrainian banking sector and the need to mitigate risks of its operations, a mechanism of countercyclical capital charges is recommended. This mechanism allows for a more effective allocation of capital in the system and the reduction of the negative effect of bank failures. The countercyclical capital charges need to be accumulated in the government stabilization fund and must be obligatory for all banks. The objective of this fund is to mitigate the negative consequences of financial crises for investors and depositors of distressed banks by maximizing the value of their assets, and providing opportunities for returning these assets to productive use as soon as possible, especially if a distressed bank is to be sold. The article explains the benefits of combining the activities of the deposit guaranty system and those of the stabilization fund. These benefits include the reduction of operating costs, full compliance with the requirements of investors and depositors, and expansion of the range of opportunities for bank rehabilitation.

Keywords: financial sector, financial instruments, security, banks, stabilization fund.

JEL classification: G10, G21, G23.

Кризові явища останніх років на фінансовому ринку України висвітлили цілу низку недоліків регулятивного і структурного характеру. Для усунення наслідків цих явищ у довгостроковій перспективі потрібно створити стабільнішу структуру фінансового сектору, здатну долати негативний вплив майбутніх криз із меншими втратами. Цього можна досягти шляхом підвищення ефективності макроекономічної політики, фінансового регулювання та контролю в поєднанні з поліпшенням управління ризиками приватним сектором. Виконання перелічених завдань передбачає підвищення безпеки фінансового ринку, в т. ч. його ключових суб'єктів — банків, а також фінансових інструментів, що використовуються на ринку. Відповідно, пошук шляхів такого

підвищення наразі є одним із пріоритетних напрямів у контексті відновлення стабільної й прибуткової роботи фінансових посередників в Україні.

Кількість досліджень із питань безпеки на фінансових ринках особливо зросла в період 2008—2009 рр., після стрімкого поширення кризових явищ у фінансових системах розвинутих країн, спровокованого іпотечною кризою у США та проблемами функціонування ринків похідних цінних паперів. Серед зарубіжних науковців і практиків, котрі вивчали окреслені питання, слід назвати Д. Ачемоглу, Б. Бернанке, М. Голдштейна, Б. Ейгенгріна, К. Нуає, Дж. Стігліца, Ж.-К. Тріше та ін. [1—7]. Потрібно також згадати численні дослідження з тематики стабільності фінансових ринків, виконані фахівцями Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Банку міжнародних розрахунків, Європейського центрального банку тощо.

Вітчизняні вчені протягом 2008—2015 рр. теж опублікували чимало праць, присвячених шляхам подолання кризових явищ у фінансовому секторі та підвищенню безпеки фінансових ринків, зокрема О. Барановський, О. Буряк, В. Васильєва, Т. Вахненко, М. Дубина, Р. Заворотній, І. Зарицька, О. Івашко, О. Любіч, М. Пазера, О. Скопа, О. Терещенко [8—19]. Незважаючи на їхні зусилля щодо оздоровлення фінансового ринку України, недостатньо дослідженими залишаються питання підвищення безпеки та прозорості фінансових інструментів, їх впливу на проциклічність ринку, а також механізмів послаблення взаємозалежності банків із метою зниження системного ризику фінансового сектору.

У зв'язку з цим метою статті є обґрунтування підходів до підвищення рівня безпеки інструментів, що функціонують на вітчизняному фінансовому ринку, а також розроблення механізмів управління капіталом і ліквідністю банків, які дадуть змогу останнім стати стійкішими до поширення системних кризових явищ та, на випадок їх розвитку, своєчасно формувати запаси капіталу.

Підвищення безпеки фінансових інструментів є вагомим чинником забезпечення стабільного функціонування фінансового ринку. Їх непрозорість, складність і різноманітність упродовж останніх років, поряд із іншими факторами, стали причиною системних проблем та каталізатором поширення системних ризиків. Точно оцінити ступінь ризику певного фінансового інструменту надзвичайно важко, що ускладнює управління ризиками на рівні окремої установи та на макрорівні. Труднощі у визначенні механізму функціонування й вартості похідних фінансових інструментів знижують ефективність заходів запобігання системному ризику.

Іншим напрямом впливу фінансових інструментів на ринок є їхня здатність посилювати проциклічність, що характерна для періодів буму фінансових інновацій. Коли ситуація на ринку стабільна, юридичні та фізичні особи схильні до експериментів. Вони створюють і купують нові, неперевірені, фінансові інструменти, специфіку функціонування котрих важко зрозуміти й

оцінити. Покупці цих нових фінансових продуктів часто вважають, що інновації та оригінальність означають безпеку, а продавці не переконують їх у зворотному, оскільки прагнуть отримати максимальний прибуток. Як наслідок, під час буму фінансових інновацій зазвичай з'являється низка прихованих чи недооцінених ризиків. Коли бум починає спадати, такі ризики матеріалізуються, поглиблюючи подальший економічний спад. Фінансові інновації є беззаперечним джерелом прогресу, але водночас їх слід розглядати як джерело проциклічності й системного ризику [20].

Поєднання інновацій і безпеки фінансових інструментів вимагає балансування можливостей для прогресу з обмеженням негативного впливу таких інструментів на банківський сектор загалом. Такий баланс може бути досягнутий шляхом обмеження доступу інвесторів до інструментів залежно від ступеня безпеки останніх. При цьому слід застосувати поділ фінансових інструментів на чотири групи:

1. Безпечні фінансові інструменти, доступні для купівлі всім інвесторам.
2. Фінансові інструменти, доступні тільки авторизованим інвесторам.
3. Фінансові інструменти, що можуть реалізовуватися лише в обмеженій кількості для попередньо відібраних приватних осіб або установ.
4. Фінансові інструменти, які вважаються незаконними.

Відповідно, змінювати належність окремого фінансового інструменту до певної групи можна тільки після успішного випробовування — випуску в обмеженій кількості з моделюванням ситуацій та спостереженням за поведінкою інструмента в кризових умовах. Подібна система, безперечно, може підвищити прозорість і безпеку ринку цінних паперів та зменшити ризики інвестиційної політики банків і небанківських посередників. Але для успішного застосування цієї моделі доцільно запровадити механізм відповідальності емітентів цінних паперів за їхню якість.

Зниження ризиків інвестиційної політики банків є кроком у правильному напрямі та не обмежує можливості останніх щодо виконання їхніх основних функцій, до котрих більшість дослідників відносять залучення депозитів, надання кредитів і проведення розрахунків. Хоча інвестиційні операції банків можуть зосередитися в установах, що матимуть системне значення, регулювати діяльність цього сектору буде простіше державним органам. Запровадження обмежень на здійснення інвестицій у цінні папери може стимулювати банківські групи оптимізувати структуру й реорганізувати свою діяльність, зокрема відокремити їхній традиційний бізнес (депозитно-позиковий) від інвестиційного [21].

Підвищення безпеки на фінансових ринках відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності банківського сектору та ефективності політики банків. Кризові явища останніх років у розвинутих країнах засвідчили хибність концепцій фінансового дерегулювання та показали, що фінансові ринки не

здатні саморегулюватися. Більше того, такі дії нерідко створюють небезпеку для фінансової системи, основним проявом якої є неліквідність — стан, що характеризується появою великої кількості продавців і зникненням покупців. Паралельно з цим може зростати системний ризик — унаслідок дій крупних фінансових посередників та взаємозалежності окремих установ і ринків.

Із метою підвищення рівня фінансової безпеки банків політика центрального банку повинна спрямовуватися на управління загальносистемним ризиком із використанням традиційних інструментів (вимог до капіталу, рефінансування тощо) для запобігання, з одного боку, ланцюговим банкрутствам, з другого — процикличності. Загроза таких банкрутств виникає через взаємозалежність банківських установ, яка з'являється в разі наявності аналогічних портфелів активів і зобов'язань банків чи взаємопов'язаних контрагентів.

Саме ці чинники великою мірою зумовили проблеми в банківському секторі України у 2014—2015 рр. Переважна більшість банків здійснювала схожу діяльність, що в результаті лише посилювало залежність їхнього фінансового стану від погіршення ситуації на ринку та створювало передумови для зростання ризиків. Отже, системний ризик банківського сектору загалом визначається не тільки сумою ризиків, котрі виникають усередині окремих установ, а й ступенем кореляції банківських балансів — що вона тісніша, то вищим буде системний ризик. Наприклад, банківський сектор, у якому діє купка великих банків, може бути менш ризиковим, аніж той, де функціонує багато малих банків із аналогічними балансами. У другому варіанті проблема полягає в тому, що кожен банк оцінює ризики лише для себе та не враховує системний ризик, тому й рівень капіталізації таких банків може виявитися недостатнім.

Цей висновок підтверджується статистичними даними Національного банку України: за період із 1 січня 2014 р. по 1 січня 2016 р. кількість діючих банків зменшилася зі 180 до 117, переважно за рахунок ліквідації малих і середніх банків [22]. Згідно з інформацією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, у стадії ліквідації станом на березень 2016 р. перебувало 67 банків, ще в п'яти діяла тимчасова адміністрація [23]. Тільки протягом січня — березня поточного року НБУ прийняв рішення про відкликання банківської ліцензії й ліквідацію чотирьох банків, а ще чотири були віднесені до категорії неплатоспроможних. Такі кроки регулятора свідчать про його наміри укрупнити банківський сектор, котрі підкріплені посиленням вимог до капіталізації банків згідно з постановою Правління Національного банку України від 04.02.2016 № 58 [24]. Документ передбачає мінімальні вимоги до статутного капіталу банків у розмірі 120 млн грн до 17 червня 2016 р. і 300 млн грн до 11 січня 2017 р., що порушує питання додаткового збільшення капіталу (в багатьох випадках значного) для близько 60 % чинних банків. У цьому ж ключі слід розглядати рішення НБУ про визначення системно важливими трьох ПАТ: ПриватБанку, Ощадбанку та Укрексімбанку. Для цих банків у контексті вимог Базеля III з

2020 р. передбачене створення буфера системної важливості, який розраховується від загального обсягу ризику.

Зважаючи на системний характер проблем українського банківського сектору, подібні буфери ліквідності можуть стати одним із чинників його стабільності та сприяти розв'язанню проблеми ризиків, що випливають із взаємозалежності банків. Запаси ліквідності здатний створювати банківський сектор шляхом запровадження антициклічних капітальних відрахувань. Останні повинні сприяти розподілові капіталу в системі та знизити негативний ефект від банкрутств окремих установ. Реалізація такої схеми вимагає оцінки системного ризику й визначення внеску в нього кожної установи. Після цього можна встановити базові вимоги до достатності капіталу банків із урахуванням їх системного значення. Проте статистичні інструменти, потрібні для обчислення розміру антициклічних капітальних відрахувань, зокрема процедури оцінки граничного внеску конкретної установи в системний ризик, перебувають на стадії розроблення. Слід зауважити, що великі банки більш уразливі до загальносистемних потрясінь, отже, системний ризик істотніше впливає на їхню діяльність. Установи "надто великі, щоб збанкрутувати" самі створюють такий ризик, оскільки діяльність інших банків значною мірою залежить від них. З огляду на зростання числа злиттів і поглинань у кризовий період, кількість таких установ збільшилася, що посилює ризики нестабільності фінансової інфраструктури [1]. Цю проблему можна вважати однією з ключових для банківського регулювання на сучасному етапі.

На концептуальному рівні для зменшення, нейтралізації чи навіть призупинення проциклічності у функціонуванні банківського сектору потрібно або забезпечити страхування від системних спадів, або розробити антициклічні механізми для запобігання чи пом'якшення їх наслідків. Одним із таких механізмів управління капіталом і ліквідністю можуть бути антициклічні капітальні відрахування банків, що повинні мати нормативний характер, за рахунок яких зазначений сектор у періоди стабільності створюватиме запас капіталу на випадок настання несприятливих подій та які стануть свого роду автоматичними стабілізаторами для нього. Попри ймовірні труднощі при впровадженні подібних заходів, вони можуть зробити діяльність банківських установ більш передбачуваною.

При регулюванні достатності капіталу крім нормативного застосовуються також підходи, що використовуються в політиці процентних ставок, проте з меншою періодичністю та кращою прогнозованістю. Сучасна практика управління процентними ставками базується на оцінці інфляції й економічної активності за допомогою кількісних моделей та цілком може бути застосована при запровадженні антициклічних відрахувань. Проте для розрахунку їх розміру варто чітко визначити, коли вони мають зростати, щоб зробити кредитування дорожчим у періоди піднесень, і коли повинні бути знижені з

метою стимулювання кредитної активності в періоди спадів. По суті, це вимагає кількісної оцінки ризиків нестабільності фінансового сектору. Причому встановити час збільшення розміру відрахувань простіше, ніж момент, коли треба його зменшувати. Тому управління антициклічними запасами капіталу потребує однаковою мірою як обережності, так і передбачуваності.

Іншим важливим аспектом запровадження антициклічних відрахувань є те, що їх розмір повинен залежати від характеру бізнесу окремих банківських установ і особливостей їхньої ресурсної політики. У такому разі важливо врахувати масштаби діяльності банків, наявність мережі філій, ступінь застосування ними високоризикових фінансових інструментів, прозорість структури власності, залежність від стану зовнішніх фінансових ринків тощо.

Слід зауважити, що механізм антициклічних відрахувань допомагає центральному банку сформувати уявлення про величину запасів капіталу, котру можна вилучити з обороту, проте не дає змоги визначити, який середній рівень таких запасів потрібний для банківського сектору. Відповідь на це питання пов'язана зі встановленням довгострокового рівноважного рівня капіталу (за аналогією до довгострокової рівноважної процентної ставки). Це, у свою чергу, впливатиме на розподіл ризиків між приватним і державним секторами. Що вищий рівень капіталу зобов'язані мати банки, то менший ризик несе держава. Але разом із тим більші капітальні вимоги зумовлюють зростання витрат на ведення бізнесу та змусять банки коригувати свою політику в напрямі підвищення ціни кредитів.

Одним із нагальних завдань для всіх банківських установ є оптимізація їхньої ресурсної політики з метою забезпечення належної консолідації балансів. Відповідно, для вдосконалення управління капіталом доцільно запровадити єдині вимоги до власного капіталу стосовно всіх суб'єктів фінансового ринку, особливо інвестиційних посередників. Це дасть змогу менеджерам, інвесторам і наглядовим органам точніше оцінити ризики окремих установ на певний момент часу, а також запровадити однакові правила гри на фінансовому ринку для банків і небанківських фінансових посередників.

Антициклічні капітальні відрахування сприяють створенню запасу капіталу, що залишається в розпорядженні банків та може бути використаний ними для розв'язання власних проблем із ліквідністю. Проте за умови поширення кризових явищ великого значення набуває забезпечення стабільності банківського сектору загалом, а не тільки зниження ризиків окремих установ. Важливість зазначеного посилюється в разі, коли для подолання наслідків кризи й оздоровлення банківського сектору використано державні фінансові ресурси.

Значні витрати державного бюджету на стабілізацію банківського сектору зумовлюють потребу в пошуку альтернативних джерел фінансування. Це особливо актуально для України: з огляду на хронічний брак бюджетних

коштів, розв'язувати в майбутньому проблеми банків шляхом рекапіталізації чи скерування таких коштів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб буде доволі складно.

Для вдосконалення механізмів подолання кризи, зменшення морального ризику та побудови фінансових перепон розвиткові майбутніх криз потрібно розробити нові підходи до політики оподаткування банківського сектору. Вона повинна базуватися на таких принципах:

— урахування інтересів платників податків;

— зниження ризиків банківського сектору;

— захист кредитних потоків у сприятливі й несприятливі періоди;

— врахування обставин, що склалися в економіці окремих країн;

— створення рівних конкурентних умов для банків.

З економічної точки зору, найкращим рішенням для стримування банків від надміру ризикованої діяльності є перенесення на них відповідальності за кошти платників податків, котрі вони отримали в результаті вливань капіталу державою. Ця відповідальність може бути реалізована шляхом запровадження додаткового збору з банків із метою формування державного стабілізаційного фонду для їх підтримки на випадок як банкрутства одного з них, так і системної банківської кризи. Структура внеску до такого фонду може бути представлена двома складовими: 1) частиною внеску, що формується за принципом страхування депозитів та передбачає захист від банкрутства окремого банку; 2) платою за страхування від системних криз, котра може бути використана для стабілізації інших банків або галузей економіки (рисунок).

Така структура внеску буде оптимальною за умов системної кризи й негативних тенденцій розвитку реального сектору. Сплата збору змусить банки виваженіше підходити до запозичень ресурсів та проводити менш ризиковані операції. Хоча подібна ініціатива, безперечно, викличе спротив з боку банків та їхніх власників, які орієнтовані на максимізацію прибутку й до того ж звикли перекладати відповідальність за ризиковану політику своїх установ на плечі держави.

Джерело: побудовано автором.

Рисунок. **Структура внеску до стабілізаційного фонду для підтримки банківського сектору**

Сплата внесків до стабілізаційного фонду повинна бути обов'язковою для всіх банків, однак у окремих ситуаціях можуть бути встановлені обмеження щодо обсягу активів чи зобов'язань банків, що підлягають оподаткуванню. Загалом запровадження подібного банківського збору має на меті відшкодування витрат держави на порятунок фінансового сектору в період кризи або створення стабілізаційного фонду на випадок розвитку кризових явищ у майбутньому.

Другий варіант може бути оптимальним, оскільки не перекладає відповідальність за втрати банків у період фінансової кризи на платників податків. Але за такого підходу ускладнюється процес визначення форм прояву морального ризику. З одного боку, зростуть витрати банківського сектору, пов'язані з прийняттям додаткового ризику. Це особливо важливо з огляду на те, що вартість залучення ресурсів залежить від ризик-профілю банківських установ. У такому разі можливе застосування вищих ставок внеску для великих банків та окремої плати за деривативи, відмінних ставок для різних груп банків, нижчих для довгострокових зобов'язань тощо. З другого боку, існування стабілізаційного фонду може спричиняти моральний ризик, адже створює певну ілюзію безпеки банківського сектору. Більше того, для банків залишається можливість привласнювати прибутки від додаткового ризику, а за появи збитків — перекладати їх на стабілізаційний фонд.

Як альтернативний варіант запобігання поширенню морального ризику можна розглядати використання механізму сплати банками збору до бюджету з метою відшкодування витрат на підтримку стабільності фінансового сектору. Проте цей механізм має істотні недоліки. По-перше, податковий тягар посилюється лише для тих банків, котрі вижили в період кризи, водночас збанкрутілі не сплачують нічого. По-друге, характер стягнення банківського збору може бути проциклічним, що вимагає від банків додаткових витрат у період їх найнижчої спроможності. Зважаючи на це, варіант сплати банками додаткових внесків до стабілізаційного фонду є наразі привабливішим і прийнятнішим для банківського сектору.

Створення стабілізаційного фонду повинне передбачати ґрунтовне вивчення потенційного зв'язку із системою гарантування вкладів (СГВ), враховуючи можливий перетин їхніх ключових завдань і функцій. Слід зазначити, що функціонування стабілізаційного фонду відкриває додатковий шлях забезпечення добробуту вкладників банків та їх доступу до розміщених там грошей. Разом із тим не можна відкидати ймовірність виникнення труднощів взаємодії стабілізаційного фонду та системи гарантування вкладів через відмінності в управлінні ними [25, с. 149—155]. З огляду на наявність різних підходів до управління СГВ і стабілізаційним фондом, потрібно чітко окреслити призначення відповідних програм. У разі якщо СГВ уже виконує стабілізаційні функції, вони, безперечно, мають бути скоординовані з цілями діяльності стабілізаційного фонду.

Згідно з чинним законодавством України, завданням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (*далі* — Фонд) є забезпечення функціонування СГВ фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку. Друга частина цього завдання передбачає виконання Фондом низки функцій, які опосередковано мають стабілізаційний характер. Зокрема, він:

— проводить процедуру виведення неплатоспроможних банків із ринку, в т. ч. шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, його продаж або створення й продаж перехідного банку;

— надає фінансову підтримку приймаючому або перехідному банку у формі компенсації за взяті зобов'язання. Спосіб, розмір і умови надання фінансової підтримки визначаються відповідно до нормативно-правових актів Фонду;

— аналізує фінансовий стан банків із метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків із ринку й відшкодування коштів вкладникам;

— надає цільову позику банку для виплат його вкладникам, а також фінансування витрат для оплати роботи осіб, що здійснюються протягом дії тимчасової адміністрації [26].

Отже, діяльність української СГВ фактично спрямована на подолання наслідків кризових явищ, а не на недопущення їх поширення в банківському секторі. Більше того, є різні точки зору щодо ефективності участі Фонду в процедурі виведення банків із ринку, зокрема стосовно реалізації активів збанкрутілих банків і відшкодування вкладів окремим категоріям вкладників і кредиторів, які, згідно із законодавством, не належать до першочергових.

Як бачимо, поєднання діяльності СГВ та стабілізаційного фонду піде на користь усій системі, що може мати такі ефекти:

- Зменшення операційних витрат, а також витрат на збір внесків (ефект масштабу). Здійснення лише одного платежу буде простішим як для адміністрування, так і для банків.
- Можливість задовольнити вимоги вкладників та уникнути розпродажу активів за заниженими цінами, оскільки оперативні заходи стабілізаційного фонду можуть бути дешевшими за очікування формального банкрутства для початку процедури втручання. Передання активів іншому банкові також буде вигідним для вкладників, котрі згідно з умовами гарантування депозитів були захищені тільки частково, та забезпечить безперервність банківського обслуговування.
- Чітке визначення умов фінансування, що розширює спектр можливостей за потреби оздоровлення окремих банківських установ.

Імовірність виникнення ризиків зростає в разі недостатнього врахування відмінностей у функціях між СГВ і стабілізаційним фондом, наприклад коли учасниками цих структур є різні групи банків. Умови використання ресурсів

СГВ для цілей фінансового оздоровлення повинні бути чітко обмежені, щоб уникнути зниження довіри до системи з боку вкладників. Водночас сума коштів, які надаються на виплати стабілізаційним фондом, має обмежуватися його балансом та покривати лише частину витрат на фінансове оздоровлення, що опосередковано захищатиме й вкладників.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Головною метою діяльності стабілізаційного фонду доцільно визначити пом'якшення негативних наслідків кризових явищ для вкладників і акціонерів проблемних банків шляхом максимізації вартості активів останніх та забезпечення можливостей для якнайшвидшого повернення цих активів до продуктивного використання, особливо в разі продажу проблемного банку. Стабілізаційний фонд може відігравати важливу роль у процесах передання активів банків-банкрутів, а також знижувати вартість санації банківських установ, запобігаючи терміновому розпродажу активів і забезпечуючи плавний перехід до поглинання чи об'єднання зі стабільною установою.

Створення стабілізаційного фонду має розглядатись як частина системи заходів, спрямованих на посилення фінансової стабільності. У цьому контексті жорсткіші запобіжні заходи повинні мінімізувати ймовірність банківських банкрутств. Більше того, ефективні процедури раннього реагування й фінансового оздоровлення здатні зменшити "вартість" кризи для банківського сектору. Для зниження морального ризику стабілізаційний фонд не повинен використовуватися виключно з метою страхування від банківських банкрутств або для допомоги проблемним банкам. Тобто потрібно розробити чіткі й прозорі умови використання коштів фонду, зокрема передбачити відсутність автоматичного взаємозв'язку між сумами сплачених внесків і одержаної допомоги.

Функціонування стабілізаційного фонду є важливим чинником, що сприятиме вдосконаленню управління ризиками діяльності банків у кризовому й посткризовому періодах. Хоча сплата внесків до такого фонду з позиції банків розглядається як відплив ресурсів, котрі могли бути використані при реалізації кредитної чи інвестиційної політик та давати додатковий прибуток, його значення для підтримання фінансової стабільності, зниження системного ризику банківського сектору зокрема та фінансового загалом цілком компенсує такі втрати, оскільки дає змогу підвищити довіру до фінансових посередників серед різних категорій клієнтів, а в перспективі — розширити ресурсну базу й активізувати кредитно-інвестиційну діяльність.

Список використаних джерел

1. *Acemoglu D.* Systemic Risk and Stability in Financial Networks / D. Acemoglu, A. Ozdaglar, A. Tahbaz-Salehi // American Economic Review. — 2015. — Vol. 105 (2). — P. 564—608.

2. *Bernanke B. S.* The Federal Reserve and the Financial Crisis / B. S. Bernanke. — Princeton : Princeton University Press, 2013. — 131 p.

3. *Goldstein M.* The Subprime and Credit Crisis / M. Goldstein [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.iie.com/publications/papers/goldstein0408.pdf.

4. *Eichengreen B.*Thirteen questions about subprime crisis / B. Eichengreen ; University of California, Berkeley. — 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://eml.berkeley.edu/~eichengr/13%20questions.pdf.

5. *Noyer C.* World financial crisis — public and private strategies to overcome the crisis / C. Noyer [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bis.org/review /r090130a.pdf?noframes=1.

6. *Стігліц Дж.* Занадто великі, щоб жити / Дж. Стігліц [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://innovations.com.ua/uk/articles/4/19/1438?textsize=+10.

7. *Trichet J.*-C. Systemic Risk : Clare Distinguished Lecture in Economics and Public Policy / J.-C. Trichet ; University of Cambridge, Clare College [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ecb.int /press/key/date/2009/html/sp091210_1.en.html.

8. *Барановський О. І.* Безпека банківської сфери / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. — 2014. — № 6. — С. 20—27.

9. *Буряк О.* Основні рушійні сили банківської кризи 2008—2009 років / О. Буряк // Ефективність державного управління. — 2015. — Вип. 42. — С. 297—302.

10. *Васильєва В. В.* Розвиток фінансового ринку в контексті формування фінансової безпеки України / В. В. Васильєва, О. О. Фоміна // Молодий вчений. — 2013. — № 1. — С. 9—12.

11. *Вахненко Т. П.* Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання / Т. П. Вахненко // Фінанси України. — 2008. — № 10. — С. 3—21.

12. *Дубина М. В.* Концептуальні засади зміцнення фінансово-економічної безпеки держави через активізацію діяльності системи парабанківських посередників / М. В. Дубина // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. — 2014. — № 3 (75). — С. 188—196.

13. *Заворотній Р. І.* Методологія оцінки вартості підприємств, що перебувають у тривалій фінансовій кризі / Р. І. Заворотній // Фінанси України. — 2015. — № 2. — С. 111—126.

14. *Зарицька І.* Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / І. Зарицька // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 6. — С. 20—29.

15. *Івашко О.* Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці / О. Івашко // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. — 2015. — № 2. — С. 61—66.

16. *Любіч О. О.* Забезпечення стабільності банківської системи як стратегічна складова фінансової політики держави в умовах глобалізації / О. О. Любіч, В. М. Домрачев // Вісник Університету банківської справи НБУ. — 2014. — № 2. — С. 132—134.

17. *Пазера М.* Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України / М. Пазера // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 1. — С. 28—33.

18. *Скопа О. О.* Безпека фінансового ринку та фінансової стабільності як суспільне благо / О. О. Скопа, О. О. Йона [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1094/1.

19. *Терещенко О. О.* Прагматика розрахунку ставки дисконтування в період фінансової кризи / О. О. Терещенко // Фінанси України. — 2015. — № 6. — С. 58—71.

20. Global Banks and International Shock Transmission: Evidence from the Crisis // IMF Economic Review. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.palgrave-journals.com/imfer/journal/v59/n1/abs/imfer20109a.html.

21. *Garratt R. J.* Mapping systemic risk in the international banking network / R. J. Garratt, L. Mahadeva, K. Svirydzenka ; Bank of England. — 2011. — Working Paper № 413 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bankofengland.co.uk/research/Pages/workingpapers/2011/wp413.aspx.

22. Основні показники діяльності банків України / Нац. банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

23. Виведення банків з ринку / Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/not-paying.

24. Про збільшення капіталу банків України : постанова Правління Національного банку України від 04.02.2016 № 58 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0058500-16.

25. Financial Stability Review. June 2011 / European Central Bank. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ecb.int/pub/fsr.

26. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : закон України від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17.

References

1. Acemoglu, D. (2015). Systemic Risk and Stability in Financial Networks. American Economic Review, 105 (2), 564–608.

2. Bernanke, B. S. (2013). The Federal Reserve and the Financial Crisis. Princeton: Princeton University Press.

3. Goldstein, M. (n. d.). The Subprime and Credit Crisis Retrieved from http://www.iie.com/publications/papers/goldstein0408.pdf.

4. Eichengreen, B. (2008). Thirteen questions about subprime crisis Retrieved from http://eml.berkeley.edu/~eichengr/13%20questions.pdf.

5. Noyer, C. (n. d.). World financial crisis -- public and private strategies to overcome the crisis Retrieved from http://www.bis.org/review /r090130a.pdf?noframes=1.

6. Stihlic, Dzh. (n. d.). Zanadto vely`ki, shhob zhy`ty` [Too big to live]. Retrieved from http://innovations.com.ua/uk/articles/4/19/1438?textsize=+10 [in Ukrainian].

7. Trichet, J.-C. (n. d.). Systemic Risk. University of Cambridge, Clare College. Retrieved from http://www.ecb.int /press/key/date/2009/html/sp091210_1.en.html.

8. Baranovs`ky`j, O. I. (2014). Bezpeka bankivs`koyi sfery` [Security banking]. Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 6, 20–27 [in Ukrainian].

9. Buryak, O. (2015). Osnovni rushijni sy`ly` bankivs`koyi kry`zy` 2008--2009 rokiv [The main drivers of the banking crisis years 2008--2009]. Efekty`vnist` derzhavnoho upravlinnya [The efficiency of public administration], 42, 297–302 [in Ukrainian].

10. Vasy`l`yeva, V. V., Fomina, O. O. (2013). Rozvy`tok finansovoho ry`nku v konteksti formuvannya finansovoyi bezpeky` Ukrayiny` [The development of the financial market in the context of the financial security of Ukraine]. Molody`j vcheny`j [The young scientist], 1, 9–12 [in Ukrainian].

11. Vaxnenko, T. P. (2008). Finansova kry`za v Ukrayini: faktory`, mexanizmy` diyi, zaxody` podolannya [The financial crisis in Ukraine: factors, mechanisms of action, measures to overcome], Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 10, 3–21 [in Ukrainian].

12. Duby`na, M. V. (2014). Konceptual`ni zasady` zmicnennya finansovo-ekonomichnoyi bezpeky` derzhavy` cherez akty`vizaciyu diyal`nosti sy`stemy` parabankivs`ky`x poseredny`kiv [Conceptual framework to strengthen financial and economic security through intensification of activities of intermediaries parabankivskyh]. Visny`k Chernihivs`koho derzhavnoho texnolohichnoho universy`tetu [Journal of Chernihiv State Technological University], 3 (75), 188–196 [in Ukrainian].

13. Zavorotnij, R. I. (2015). Metodolohiya ocinky` vartosti pidpry`yemstv, shho perebuvayut` u try`valij finansovij kry`zi [The methodology of valuation of companies that are prolonged financial crisis]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 2, 111–126 [in Ukrainian].

14. Zary`c`ka, I. (2009). Peredumovy` ta osobly`vosti proyavu suchasnoyi svitovoyi bankivs`koyi kry`zy` [Background and features of the modern global banking crisis]. Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 6, 20–29 [in Ukrainian].

15. Ivashko, O. (2015). Finansova bezpeka Ukrayiny` v umovax kry`zovy`x yavy`shh v ekonomici [The financial security of Ukraine in conditions of economic crisis]. Ekonomichny`j

chasopy`s Sxidnoyevropejs`koho nacional`noho universy`tetu im. Lesi Ukrayinky` [Eastern Economic Journal National University named after Lesya Ukrainian], 2, 61–66 [in Ukrainian].

16. Lyubich, O. O., Domrachev, V. M. (2014). Zabezpechennya stabil`nosti bankivs`koyi sy`stemy` yak stratehichna skladova finansovoyi polity`ky` derzhavy` v umovax hlobalizaciyi [To ensure the stability of the banking system as a strategic component of financial policy in the context of globalization]. Visny`k Universy`tetu bankivs`koyi spravy` NBU [Bulletin of the University of banking NBU], 2, 132–134 [in Ukrainian].

17. Pazera, M. (2009). Svitova finansova kry`za ta yiyi naslidky` dlya bankivs`koyi sy`stemy` Ukrayiny` [The global financial crisis and its consequences for the banking system of Ukraine]. Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny` [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 1, 28–33 [in Ukrainian].

18. Skopa, O. O., Jona, O. O. (n. d.). Bezpeka finansovoho ry`nku ta finansovoyi stabil`nosti yak suspil`ne blaho [Security of financial market and financial stability as a public good]. Retrieved from http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1094/1 [in Ukrainian].

19. Tereshhenko, O. O. (2015). Prahmaty`ka rozraxunku stavky` dy`skontuvannya v period finansovoyi kry`zy` [Pragmatics calculating the discount rate during the financial crisis]. Finansy` Ukrayiny` [Finance of Ukraine], 6, 58–71 [in Ukrainian].

20. Global Banks and International Shock Transmission: Evidence from the Crisis. (2011). IMF Economic Review. Retrieved from http://www.palgrave-journals.com/imfer/journal/v59/n1/abs/imfer20109a.html.

21. Garratt, R. J., Mahadeva, L., Svirydzenka, K. (2011). Mapping systemic risk in the international banking network. Working Paper. Retrieved from http://www.bankofengland.co.uk/research/Pages/workingpapers/2011/wp413.aspx.

22. Osnovni pokazny`ky` diyal`nosti bankiv Ukrayiny` [The main indicators of banks Ukraine]. (n. d.). Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 [in Ukrainian].

23. Vy`vedennya bankiv z ry`nku [Derivation of banks from the market]. Fond harantuvannya vkladiv fizy`chny`x osib [Fund Deposit Guarantee]. Retrieved from http://www.fg.gov.ua/not-paying [in Ukrainian].

24. National Bank of Ukraine. (2016). Pro zbil`shennya kapitalu bankiv Ukrayiny` [On increasing the capital of banks Ukraine] (Decree № 58, February 4). Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0058500-16 [in Ukrainian].

25. Financial Stability Review. (2011). European Central Bank. Retrieved from http://www.ecb.int/pub/fsr.

26. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). Pro sy`stemu harantuvannya vkladiv fizy`chny`x osib [On the system of guaranteeing deposits of individuals] (Low № 4452-VI, February 23). Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17 [in Ukrainian].